

**СЛОВО ПРО ПРОФЕСОРА
АНТОНА САМІЙЛОВИЧА ЧЕРЕВАНЯ
(20.09.1906 – 24.03.1975)**

20 вересня 2020 р. виповнилося 114 років від дня народження та 80 років наукової діяльності доктора історичних наук, професора Антона Самійловича Череваня, котрий вніс вагомий вклад у підготовку науково-педагогічних кадрів та розвиток історичної науки й історичного краєзнавства на Полтавщині. У 2020 р. кафедра історії України ПНПУ імені В. Г. Короленка провела п'яту наукову конференцію на пошану педагога і вченого-історика. Його життя було сповнене випробувань і перешкод на шляху до улюбленої професії, але він досяг своєю працею визнання і шани своїх учнів і послідовників на ниві історичних досліджень.

Професор А. С. Черевань народився у селі Глинське Опішнянського району (нині Зіньківського р-ну) Полтавської області у сім'ї селянина-бідняка. Трудову діяльність розпочав у десятирічному віці у батьковому господарстві та в наймах. У вільний час від сільськогосподарських робіт закінчив початкову школу. Він став свідком бурхливих революційних подій, а час його особистісного становлення припав на перше десятиліття радянської влади. У 1926–1928 рр. у двадцятирічному віці його призначили секретарем Глинської сільської ради. Постійне спілкування з людьми виробили в нього ті риси, які в майбутньому знадобились у педагогічній роботі, – комунікабельність, уміння уважно вислухати та допомогти співрозмовникові. Життєвого досвіду і впевненості у необхідності поглиблювати власний рівень освіти додала йому військова служба, яку А. Черевань проходив у 1928–1930-х рр. у Лубнах. У проміжках між військовою муштрою проводив заняття на курсах лікнепу, навчаючи читати і писати своїх земляків. Демобілізувавшись, А. С. Черевань у 1930–1931 рр. навчався на робітфаці Харківського інституту соціального виховання, а в 1931–1932 рр. – у Харківському юридичному комвузі. Одночасно займався громадською роботою як голова секції пролетарського студентства Всеукраїнської профспілки працівників державних установ, працював педагогом дитячого приймальника Харківського НКВС.

З 1935 р. Антон Самійлович навчався у Харківському державному університеті імені М. Горького: закінчив історичний факультет (1939 р.) і два курси аспірантури. З початком радянсько-німецької війни він добровольцем пішов на фронт, брав участь у бойових діях спочатку як командир взводу, а потім служив у штабах 411-ї стрілецької дивізії та 686 полку тієї ж дивізії з червня 1941 р. У травні 1942 р. в харківському оточенні отримав тяжку контузію і

поранення у голову та потрапив у німецький полон. Перебував у таборах Південної Німеччини до 1945 р., а з початком воєнних дій проти Японії добровільно знову пішов у Червону армію на Далекий Схід і служив у Забайкало-Амурському військовому окрузі до демобілізації у липні 1946 р.

Повоєнні роки виявилися нелегкими: після демобілізації з армії А. С. Черевань поновився на третій курс аспірантури кафедри історії СРСР Харківського університету (1946 р.), де захистив у травні 1948 р. кандидатську дисертацію. Спроби влаштуватись на роботу у вищих навчальних закладах України закінчилися невдачею. В анкеті з обліку кадрів пункт про перебування у полоні став перешкодою у трудовій діяльності – йому не дозволили викладати у вузах на території України. З тієї ж причини він втратив членство в КПРС. Все ж Антон Самійлович пройшов конкурс на заміщення вакантної посади старшого викладача кафедри історії СРСР Пермського державного університету на Уралі, де працював до 1953 р. до звільнення з роботи за мотивами політичної недовіри.

У зв'язку з початком процесу десталінізації в країні у червні 1954 р. А. С. Череваня обирають за конкурсом на посаду доцента кафедри історії СРСР Карельського державного педагогічного інституту в місті Петрозаводську. Він тривалий час доводив своє право на реабілітацію доброго імені, заплямованого радянським ідеологічним штампом про полон як маркер зради. Нарешті у травні 1956 р. Антона Самійловича викликали на засідання партійної комісії Політуправління Міністерства оборони СРСР, де його офіційно поновили у членстві в КПРС. Антона Самійловича обрали завідувачем цієї ж кафедри і він приступив до написання докторської дисертації. Але вченого не полишала думка про повернення на батьківщину. Після тривалого періоду клопотань, листування у жовтні 1962 р. А. С. Черевань домігся перевodu з Петрозаводська в розпорядження Міністерства освіти УРСР і був направлений на роботу до Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Тут він працював на посадах доцента, а з 1969 р. – професора кафедри історії СРСР, викладаючи історію СРСР (період феодалізму), історіографію, джерелознавство, допоміжні історичні дисципліни до останніх днів життя.

Тема докторського дослідження А. С. Череваня, над яким він працював майже п'ятнадцять років, – «Нариси історії соціально-економічного і правового становища державних селян Уралу і Європейської Півночі до реформи П. Д. Кисельова», яке було успішно захищене в листопаді 1968 р. у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка.

Перехід А. С. Череваня на роботу до Полтавського педінституту збігся у часі з реалізацією українськими краєзнавцями 26-ти томного проекту «Історія міст і сіл Української РСР». Як досвідченого науковця, що тривалий час займався регіональною історією, відразу залучили до цієї справи, причому він мав не тільки збирати матеріал та готувати тексти історії окремих населених пунктів, але й консультувати своїх колег із числа вузівських викладачів та вчителів історії. Полтавський том «Історії міст і сіл УРСР» вийшов з друку в листопаді 1967 р., що стало видатною подією в науковому житті Полтавщини й святом для А. С. Череваня та його колег – співавторів унікального енциклопедичного видання.

Педагогічний талант професора А. С. Череваня розкрився в процесі керівництва ним науково-дослідною роботою студентів. У Полтавському державному педагогічному інституті Антон Самійлович у середині 1960-х рр. організував науковий гурток студентів історичного факультету, який переріс у наукове товариство і фактично став науковою школою його послідовників. Учений керував її діяльністю до останніх днів життя. З-поміж його вихованців захистили кандидатські й докторські дисертації, успішно працюють в академічних науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах, реалізують наукові форми історичного краєзнавства Ганна Капустян, Олександр Єрмак, Микола Якименко, Надія Кочерга, Валерій Мороко, Борис Хорошун, Світлана Юренко, Леонід Новохатько, Олександр Білоусько, Микола Лахижа, Олексій Нестуля, Віктор Войналович, Ніна Цехмістро, Тетяна Оніпко, Віра Кошова, Віталій Григор'єв, Олександр Сидоренко та інші. Про Вчителя його вихованці згадують як про людину високоморальну, інтелектуала й інтелігента, який умів мислити глибоко і навчав цьому студентів та молодих учених. Наукові конференції «Череванівські наукові читання» та видання збірників наукових праць є гідним комеморативним заходом на пошану Антона Самійловича Череваня.

*Людмила Бабенко, доктор історичних наук,
завідувач кафедри історії України*

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

*Ганна Капустян, доктор історичних наук, професор
Кременчуцького національного університету імені М. В. Остроградського*

А. С. Черевань з сином

Диплом про закінчення Харківського державного університету, 1939 рік

ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ КНИЖКОЮ

1. Після затвердження аспіранта наказом НКО УРСР та наказом по університету (інституту), в навчальній частині заповнюються аспірантська книжка.

2. Аспірантська книжка видається аспірантові під розписку.

3. При здачі дисциплін або після виконання науково-дослідної роботи аспірант подає професорові аспірантську книжку для відмітки про складання іспиту або виконання роботи.

4. Зараз же після здачі тієї чи іншої дисципліни або виконання роботи аспірант сповіщає про це в навчальну частину для внесення замітки в загальну відомість про успішність аспірантів.

5. Перед від'їздом аспіранта в наукове відрядження відповідальний керівник вписує в аспірантську книжку місце поїздки, термін та мету відрядження, а після повернення вписує свої зауваження.

УРСР — НКО
Київський державний університет імені Тараса Шевченка
 (наказ навчального закладу)

Аспірантська книжка № 143958

Прізвище, і'мя та по батькові Черевань А. С.
 Факультет Історичний кафедра істор. У. С. Р.

Затверджено аспірантом згідно з наказом НКО УРСР № 5176
 від 16/IX 1939 р. та наказом директора інституту
 за № 145 від 17X 1939 року.

Термін закінчення аспірантури 1942р

1 Директор С. С. Савицький
 Декан факультету Т. М.

Дата видачі книжки 5/VI-1940

Аспірантська книжка А. С. Череваня

УДОСТОВЕРЕННЯ

Народний Комісаріат Оборони Союзу ССР
 ШТАБ
 411
 стрелкової дивізії
 7 лютого 1942 г.

№ _____
 Действующая армия

Фото _____
 карточка _____

М.П. Нач. 4 отд. интенд. 3 ранга _____ (Пасечник)

Видано штабам 411 стр. дивізії
Кейтману тов. Сере-
 (воен. звання)
вану Антону Самойловичу
 (фамилия, имя и отчество)

В том, что он действит. состоит на военной службе в 411 стр. дивизии в должности ком. взвода с 7 лютого 1942 г.

Собственноручная подпись _____
 Нач. штаба Военком штаба бат. комиссар (Рыбенко)
 (Дьяченко)

Военное звание _____
 присвоено в _____ м-це 194 г.
 Приказ _____ № _____ от _____
 Нач. 4 отд.

В с/но звание _____
 присвоено в _____ м-це 194 г.
 Приказ _____ № _____ от _____
 Нач. 4 отд.

Военное звание _____
 присвоено в _____ м-це 194 г.
 Приказ _____ № _____ от _____
 Нач. 4 отд.

Офіцерське посвідчення, 1942 рік

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР
 Москва, 24. ноября 1947 г.

УДОСТОВЕРЕНИЕ № 464

Главное управление университетов вузов
 Министерства высшего образования СССР направляет тов. Черевань
Антон Самойлович
 (фамилия, имя, отчество полностью)

окончивш ю в ноябре м-це 1947 г. аспирантуру
Зарьковского гос. университета
 (название учебного заведения и полностью)

в распоряжение директора Педагогического
ин-та. Мин. просв. УССР - гор. Сумы
 (полностью название института, республики, края (обл.) министерства или учреждений.)

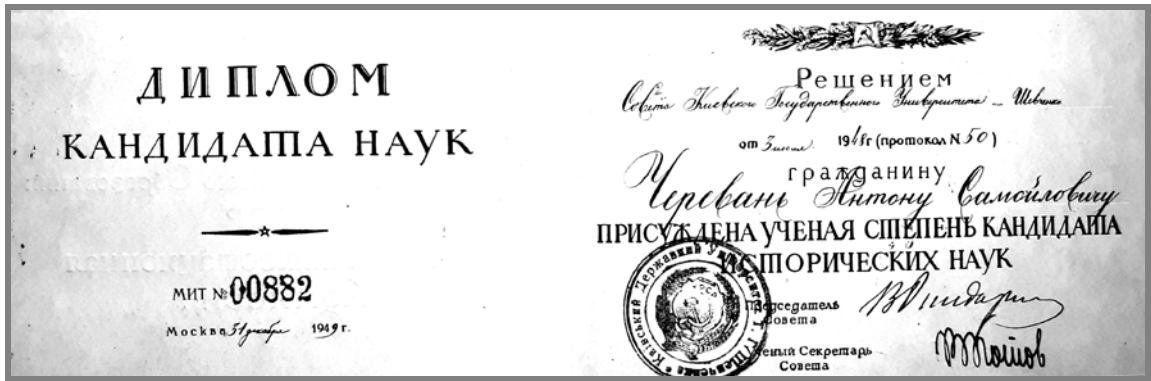
для работы в должности преподавателя по
истории Украины
 (название должности, специальности и учреждения)

срок прибытия _____ 194 г.

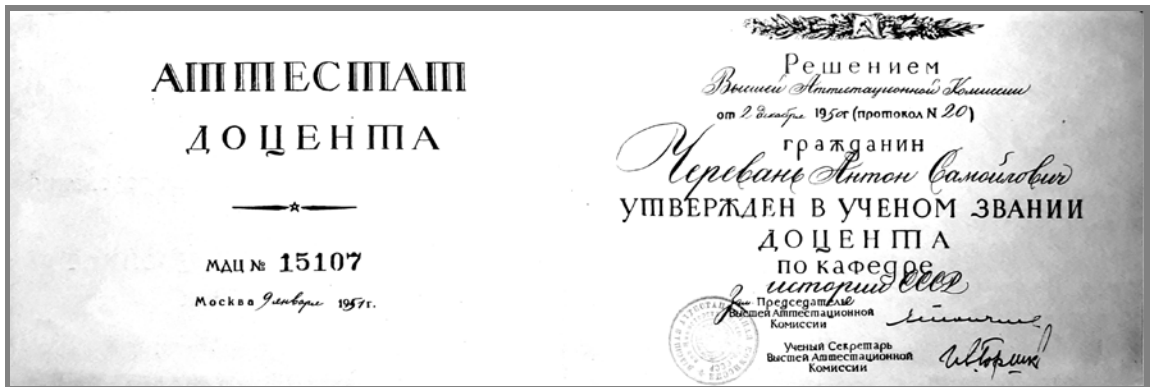
Начальник главного управления университетов,
Мин. просв. УССР

Министерства высшего образования СССР

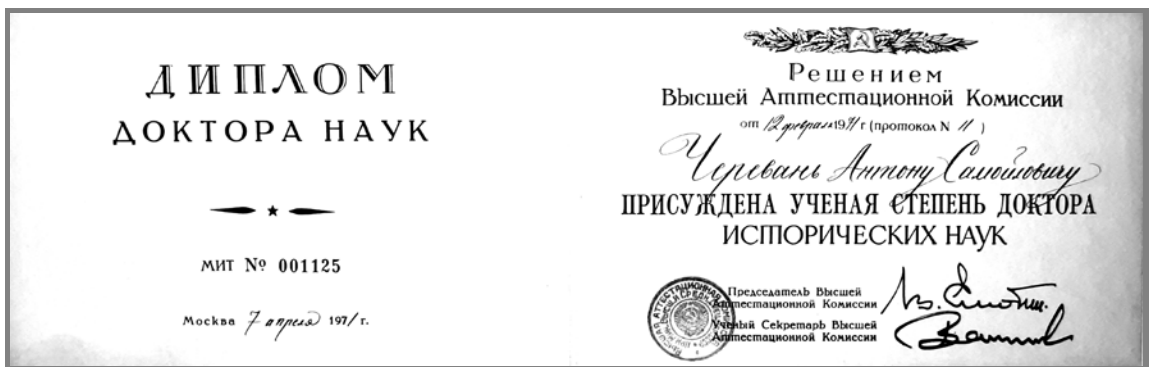
Посвідчення викладача історії України

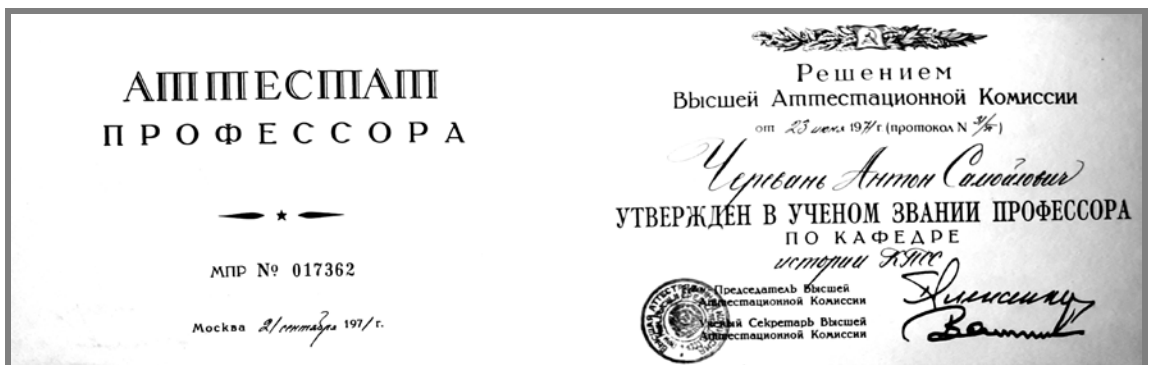
Диплом кандидата історичних наук А. С. Череваня, 1948 рік

Атестат доцента А. С. Череваня, 1951 рік

Диплом доктора історичних наук А. С. Череваня, 1971 рік

Атестат профессора А. С. Череваня, 1971 рік